

Skador av vildsvin: omfattning och fördelning i ett mellansvenskt jordbrukslandskap

FAKTABLAD FRÅN VILTSCADECENTER 2011-1

FOTO: ANDERS JÄRNEMO

Vildsvin i vete.

Den svenska vildsvinsförvaltningen är i stort behov av bättre underlag för diskussioner och ställningstaganden kring vildsvinsproblematiken inom jordbruket. Det finns i dagsläget få studier på skadornas omfattning och fördelning i landskapet i Sverige. Vildsvinens skador på gröda kan innebära en kännbar ekonomisk förlust för den drabbade lantbrukaren. I flera europeiska länder finns statliga ersättnings-system för sådana skador, dock inte i Sverige där grundprincipen är att skador ska regleras genom jakt för de arter där vi har allmän jakttid.

Den svenska vildsvinsstammen har ökat kraftigt under senare år. På flera håll i landet har denna ökning lett till intensiva diskussioner kring artens för- och nackdelar. Situationen ställs på sin spets i områden där närliggande markägare har olika intressen avseende vildsvinen eller på marker där jakten eller jordbruket upplåtits, men arrendatorn och markägaren har olika mål för vildsvinsstammen. Flera aktörer efterfrågar därför mer kunskap om vildsvinens effekter på gröda och skörd liksom metoder för kvantifiering av vildsvinens skador. Sådan kunskap kan utgöra underlag för såväl enskilda överenskommelser kring jaktarrenden

som för den regionala eller nationella vildsvinsförvaltningen.

I denna studie har vi försökt att uppskatta skörde förlust och fördelning av skador i spannmålsfält inom ett 5000 ha stort område med tät vildsvinsstam. Vi använde en metod där vildsvinsskadornas totala omfattning skattades och där skadornas storlek och skadegrad mättes för varje skadad yta. Målen med studien var både att skatta skörde förlust i spannmålsfält och att relatera vildsvinsskadornas rumsliga placering till avstånden till sex olika landskapsvariabler: *skog, väg, dike, hus, foderplats och viltåker.*

Metodik

Studien genomfördes på jordbruksmarkerna (totalt ca 1200 ha) tillhörande en fastighet i Södermanland. Fältinventeringen genomfördes under tre veckor innan skörd i augusti och september 2010 och omfattade 29 spannmålsfält (medelstorlek 13 ha) med grödorna vete, havre och korn. Arealen med respektive gröda var 380 ha vete, 40 ha havre och 100 ha korn. Av dessa inventerades allt havre och korn, men endast 160 ha (42 %) av vetet. Fem av de 29 fälten odlades som "viltåkrar" i syfte att locka bort vildsvinen från annan växande gröda. Viltåkrarna bestod av två fält med vete, ett fält med havre, ett fält med havre/klöver och ett fält med korn/havre/klöver.

Samtliga 29 fält inventerades genom linjetranssekter som utfördes till fots. Till detta utnyttjades sprutspåren som uppstått vid besprutning av grödan (ca 50 m mellanrum). Vildsvinsskadornas storlek uppskattades genom mätning av längden och bredden på skadade fläckar i fälten. Nedtrampade gångar och fläckar som var mindre än 1 m² uteslöts från analysen. Skadorna bedömdes i en femgradig skala (1: <25% skada, 2: <50%, 3: <75%, 4: 75-99%, 5: 100% skada).

Nedtrampad spannmål ansågs skadad om axen låg på ett mindre avstånd än 10 cm från marken (sådant som skördetrösken inte fångat upp). Inventeringen skiljde inte på olika typer av vildsvinsskador (om de ätit av axen, bökat i jorden, och så vidare). Bedömningen grundades istället på hur mycket som återstod att skörda inom varje skadad fläck. Skadorna positionerades med GPS och deras fördelning och avstånd till olika landskapsvariabler analyserades i ArcGis. Avståndet mellan olika landskapsvariabler och skadade ytor jämfördes sedan med avståndet till slumpmässigt placerade ytor.

Skördeförlusten beräknades på produkten av den uppmätta ytan och den procentuella skadegraden i skadefläcken. Vi använde *medianen* på de fem skadeklasserna (för skadeklassen 0-24% användes faktorn 0,12 som ett medelvärde för skadegrad). Genom att använda medelvärdet på fastighetens

Inventering av skada.

Figur 1. Skadad areal fördelad i olika klasser av skadegrad på den inventerade ytan (40 ha havre, 100 ha korn och 160 ha vete). Totalt motsvarade de hundra procentiga skadorna 2,8 % av arealen för vete och 2,2 respektive 1,8 % av arealerna för havre och korn.

normskörd för respektive gröda kunde vildsvinsskadorna uttryckas som förlorad skörd (kg) för hela arealen. I beräkningar av skördeförlust utslöts viltåkrarna, eftersom syftet där var att locka till sig vildsvinen. Aktuella prisnivåer för spannmål i regionen användes för att beräkna inkomstförlusten.

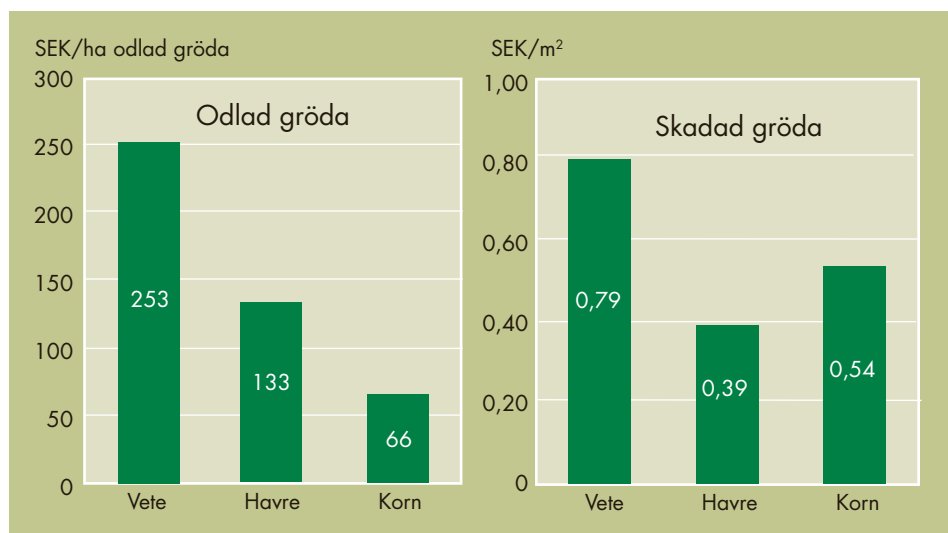
Resultat

Totalt noterades 1034 skador (fläckar med mer än 2 m oskadad gröda mellan sig) av vildsvin i de inventerade fälten. Skadornas medelstorlek hamnade på 50-95 m² och varierade något i de olika grödorna. De flesta skadorna var dock betydligt mindre (enstaka stora skador påverkade medelvärdet).

Medianvärdena på 10-20 m² ger en bättre bild. Skadegraden skiftade mellan grödorna. Den totala skördeförlusten skattades till 2,8 % för vete, 2,2 % för havre och 1,8 % för korn av den odlade arealen för respektive gröda (figur 1). Viltåkrarna var överlag väl utnyttjade (vilket också var syftet).

Beräknad intäktsförlust

Skadorna på de odlade spannmålsfälten i området motsvarade 78 700 kg i förlorad skörd och 120 000 kr i förlorad intäkt (figur 2). För vete användes den uppskattade förlusten på inventerade fält för att beräkna förlust även på de fält som inte inventerats.

Figur 2. Intäktsförlust per odlad areal (vänster) och per skadad areal (höger).

Större skaderisk nära skogskant och foderplats

Analyserna av skadornas fördelning på åkrarna och i landskapet visade att risken för att vildsvinsskador ska uppkomma ökar vid korta avstånd till skog, foderplatser, vägar och diken. Av dessa fyra landskapsvariabler visade närhet till skog och foderplats starkast samband med risk för skador. Motsvarande mönster visade sig även för skadegraden, vilket innebär att risken för att en plats ska bli rejält skadad är högre om den ligger nära en skogskant eller en foderplats.

Diskussion och råd

De flesta vildsvinsskadorna på åkermark återfanns alltså i närheten av skogskanter och/eller foderplatser. Vid avstånd mindre än 100 m förelåg hög risk för skador. Dessa resultat var förväntade eftersom vildsvin ofta undviker stora öppna ytor. Lantbrukare bör alltså så långt som möjligt undvika att anlägga känsliga och dyra grödor nära skog, till exempel på smala åkrar, eftersom dessa per automatik har korta avstånd till skogskanter. På samma sätt bör man undvika att odla sådana grödor nära foderplatser, där aktiviteten av vilt naturligt nog alltid antas vara hög. Små åkrar omgärdade av skog kan å andra sidan fungera utmärkt som viltåkrar för att locka vilt från produktiva åkrar.

Studiens resultat visar även att risken för skador ökar i närhet av vägar, vilket kan tyckas överraskande. Det beror dock sannolikt på studieområdets låga trafikintensitet i kombination med att vägarna ofta är anlagda längsmed skogskanterna kring åkrarna. Vägar kan därmed, liksom diken mellan vägar och åkrar, uppfattas som skydd i det annars öppna landskapet. Vägar på landsbygden har ofta diken och/eller med en ridå av sly eller liknande kantzoner.

Hus och tomtmark förknippas med mänsklig aktivitet och antas ofta vara skrämmande för vilt. Skadornas fördelning i denna studie visade dock inget samband med avståndet till byggnader. Vildsvinen i studieområdet tycks inte ha påverkats av detta, vilket kan bero på att en stor del av husen är fritidshus med förhållandevis låg mänsklig aktivitet.

De beräknade skördeförlusterna för grödorna vete, havre och korn hamnade kring 2-3 % av den odlade arealen. Om detta uppfattas som en hög eller låg acceptabel nivå varierar förmodligen mellan enskilda lantbrukare och beror troligen även på vilka totala arealer det handlar om. En lantbrukare som även är jakt-rättsinnehavare och ser vildsvin som attraktivt vilt, uppfattar kanske nivån som mindre allvarlig, medan en som inte har jakträtt uppfattar skadorna som stora. Vårt studieområde höll en jämförelsevis tät vildsvinsstam och jakten på dessa är betydelsefull för fastighetsägaren.

I denna studie motsvarade skadorna en skördeförlust på ca 120 000 kr. Till detta kan man även lägga kostnader för anläggande av viltåkrar, skrämselåtgärder och skydds jakt vid känsliga grödor under sommaren, vilken i studieområdet är tämligen omfattande.

Förekomst av vildsvin kan även innebära en rad positiva värden. Vissa fastigheter kan kompensera inkomstbortfallet med exempelvis intäkter från kött, jaktarrenden och säljakter, vilket kan bidra till ett positivt netto i "vildsvins-jordbruks-budgeten".

Som exempel kan nämnas att avskjutningen i vårt studieområde de senaste åren legat mellan 200-350

vildsvin per år. Alternativa intäkter av vildsvinsförekomst är troligen relativt vanliga för större fastigheter och kan i sådana fall utgöra en viktig del av totalekonomin.

Även om inga överraskande resultat framkom beträffande *var* vildsvinsskador uppkommer, kan vi avslutningsvis konstatera att studien är bland de första i landet med att ge en detaljerad översikt av skador på olika grödor och kostnader för vildsvinsförekomst för en given jordbruksfasthet. Sådana resultat är värdefulla för förståelsen av vad som påverkar riskerna för att skador ska uppstå och möjligheterna för att kunna förebygga dem samt för att öka kunskapen kring de ekonomiska effekterna. Resultat kring inkomstbortfall uttryckt i kronor under olika förutsättningar är idag mycket efterfrågade av såväl intresseorganisationer som förvaltare. Vi har även formulerat några varianter för hur kostnader för skador kan uttryckas, t ex som förlust per hektar och gröda. Liknande typer av index kan bli intressanta att använda i framtiden. Vår metod för fältinventering ger detaljerade data, men är sannolikt alltför tidskrävande för att nyttjas storskaligt inom förvaltningen. Pålitliga och tidseffektiva metoder för mätning och besiktning av vildsvinsskador på grödor återstår att utveckla.

Studien utfördes inom Viltskadecenter. Vildsvinsprojektets verksamhet finansieras av Naturvårdsverket och Marie Claire Cronstedts stiftelse.

Tack till

Hörningsholms Godsförvaltning för boende och gott samarbete.

Mer att läsa

Lindblom S. 2011.
Distribution of wild boar (Sus scrofa) damage and harvest loss in crop fields. Master's thesis 2011:1
www.slu.se

Jordbruksverket 2010
Vildsvin – hur stora kostnader orsakar vildsvin inom jordbruket?
Rapport2010:26.
www.jordbruksverket.se

Jägareförbundet mfl. 2009
Vildsvinsförvaltning i samverkan.
www.jagareforbundet.se

Faktabladet har skrivits av

Johan Månsson, Gunnar Jansson,
Sofie Lindblom och Maria Levin

ISBN: 978-91-86331-35-1

**VILTSCADE
CENTER**

**Grimsö Forskningsstation
730 91 Riddarhyttan**

**Telefon: 0581-920 70
www.viltskadecenter.se
viltskadecenter@slu.se**

Viltskadecenter är ett serviceorgan för myndigheter, organisationer, enskilda näringsidkare och allmänheten. Centret arbetar på uppdrag av Naturvårdsverket och tillhör Sveriges Lantbruksuniversitet. Viltskadecenter bistår bland annat med information om förebyggande åtgärder för att förhindra skador från fredat vilt.